

Mari Käyhkö

YTT, sosiologian yliopistonlehtori,
kasvatustieteen dosentti
Itä-Suomen yliopisto, Joensuun
kampus
mari.kayhko@uef.fi

Yhteiskuntaluokka koulutusvalintojen muotoilijana – työläistaustaisten tyttöjen tie yliopistoon

Suomen Akateemisten Naisten Liitto
Tutkija kylässä, 7.2.2024

Koulutuksen sosiaalinen periytyminen:

- (yli)yksinkertaistettuna: kuinka "akateemisten perheiden lapsista akateemisia, duunareiden lapsista duunareita"
- > yhteiskunnallisten asemien uusintaminen/ tuottaminen / muuttaminen kouluttautumisen kautta
- aina toisintoimijoita -> ei mekaanista/ yksilöä "pakottavaa" (vrt. "luokkamatkailijat")

Osapuolina:

- erilaiset yksilöt ja perheet (arvostukset, resurssit jne.)
- yhteiskunta: kouluinstituutio, koulutuspolitiikka

("Kouluinstituutio on yhteiskunta pienoiskoossa")

Yhteiskuntaluokka (kuinka tarkastella)

- Arjessa elettyinä, koettuna,
- kulttuurisena, psykososiaalisena ja taloudellisena,
- yksilöiden toimintaa säätelevänä ja
- rakenteellisena, eriarvoisuutta tuottavana kysymyksenä

-> konkretisoituu esim. perheiden eriävinä

- resursseina (kulttuuriset, sosiaaliset, taloudelliset),
- arvostuksina,
- elämissäilmoina → lasten ja nuorten eriävät arkiset todellisuudet

Luokka yksilön minuutta rakentavana psykososiaalisena kysymyksenä:

- Keitä meistä tulee,
- Mitä arvostamme
- Millaisia resursseja omaamme,
- Millaisena näemme maailman + oman paikkamme siinä

- > Erilaiset elämän kulttuuriset käsikirjoitukset
 - mallit, odotukset, velvollisuudet
 - mikä tuttua/ vierasta, poissa/ läsnä

(merkityksellistä myös – tai erityisesti – kaikki ääneenlausumaton ja itsestään selvä!)

- > mielen sisäiset rajat / mahdollisuuksien valikot, joista valintoja tehdään (rakentuvat hiljalleen,

**Mahdollisuuksien poissulkeminen – itsevalikointi
(mahdollisuudet eivät ole kaikille “henkisesti”
avoinna, koska poissaolevaa omasta elämänpiiristä)**

Työläistaustainen yliopisto-opiskelijanainen kertoo:

”Muistan kun olin tuolla yögrillimyyjänä. Sinne grillille tuli kerran semmonen niin huoliteltu ja niin viimesen päälle oikeen semmonen, vähän niinku Marilyn-hiukset ja se tyttö sano: ”Mä oon lukemassa pääsykokeisiin lääkikseen” [...] se oli jotenkin niin tärkeen tärkätty. [...] mut siinä jotenkin, mä katoin sitä tilannetta, ihmisten puhetta ja kaikkee, ja tajusin sen oman erilaisuuteni.

Mulla oli semmone fiilis että: ”Niin, minä oon tässä rasvanen grillimyyjä. Ei oo tullu mieleenkään, että voisin joskus lukea jonnekin pääsykokeisiin. Et, miltähän tosta ihmisestä tuntuu. Onpa se jotenkin kauheen itsevarma ja ylpee.” Se semmonen mieletön ero. Minä olin tosi rahvas.”

Työläisperheiden erilaiset suhtautumiset koulunkäyntiin (aiheesta tarkemmin artikkelissa: "Vieras omassa perheessä"):

1) Toive helpommasta elämästä

"Niin – mitkä on irrottanu perheen koulutusmallista, niin kyllä ylipäätään että aloin sitten pärjätä koulussa ja satsata siihen, niin on ollu se äidin kannustus että kyllä hältä tuli koko ajan sitä viestiä minun mielestä monella tavalla että hän arvostaa koulumenestystä ja hän väläytteli kaikkia tulevaisuudennäkymiä siitä että käyvään kouluja ja päästään parempiin asemiin. Kun hällä tietysti oli se siivoojan ammatti kuitenkin aika vaatimaton. [...] Kyllä äiti lietso minussa semmosta kunnianhimoa."

- kannustettu + koulumenestystä/lukemisharrastusta arvostettu, ei silti kykyä auttaa konkreettisesti koulutyön arjessa tai koulutusvalinnoissa (vieras asia)

2) Elämän säröisyys ja sivaltavat sanat

"...olisin halunnut lukioon hillittömästi [meni ammattikouluun]. Pärjäsin koulussa aika hyvin. Yläasteen päästötodistus ilman lukemista taisi olla 8.3.

Kotona huudettiin yöt ja nukuin aina levottomasti. Aamulla pelättiin, että äiti löytyisi kuolleen.

Ennen kouluun lähtöä peittelimme [siskon kanssa] puukot ja sakset sähköhellaan, ettei isä tappaisi sillä välin äitiä. [...] Meiltä jäi taas läksyt tekemättä ja paikkailinkin tehtäviä sitten linja- hallisempana jaksena isän ollessa katkolla sairaalassa suljetulla osastolla."

mitätöinti, sosiaaliset ongelmat (alkoholi, mielenterveys, väkivalta, niukkuus) -> ei ole voinut keskittyä koulunkäyntiin, muuta mietittävää -> haluttu pois kotoa/ paikkakunnalta

3) Työn tekemisen ja käden taitojen ensisijaisuus (ruumiillisen työn arvostus)

"Ite oon huomannu, et meijän äiti on hirveen semmonen epävarma. Sellanen että puhuu itestänsä, että: 'me tyhmemmät ihmiset'. Sit muistan joskus kun todistuksessa oli sanallinen arviointi, ni sit se oli – katto sitä, kun siinä luki jotain että 'hoitaa asiansa pitämättä melua itsestänsä', ni meijän äiti oli ylpeesti että: 'oot niinku minä, että et pidä itestäs ääntä.' Et sen kyllä huomaa omissa vanhemmissansa sen, että ei hirveesti pidetä itteensä mitenkään kauheen korkeella tai ei arvosteta itteensä hirveesti. Tai olla ylpeitä."

➔ Monenlaisia työläisperheitä:

erilaiset intressit, arvostukset, arkiset käytännöt + taloudelliset / kulttuuriset/ sosiaaliset resurssit

Näyttämisen halu

“Tuolta lapsuudesta tai nuoruudestakin, semmonen tietynlainen halu näyttää, varmaan varsinkin isälle, et minähän pärjään ja minustahan tulee jotain. Et hänellä oli tämmönen tapa, et hän saatto – esimerkiksi muistan omat ylioppilasjuhlat, ni hän sitten siellä jokseenkin vähän otti [alkoholia], niin sitten että: ”Joo, ei susta koskaan tuu mitään.”

Eriävät kulttuuriset resurssit sekä vajavaisuuden kokemukset

-> takamatkalta lähtemisen kokemukset

"Musta tuntuu, että mä saan pyydellä[yliopistossa] anteeks sitä, että mulle ei oo luettu iltasaduks tieteellisiä artikkeleita."

"Niissä [koulutettujen perheiden lapsissa] on joku perimätieto tai lahja, joka siirretään seuraavalle [sukupolvelle], niinku lapsille, että te ootte kanssa yhtä hyviä ja ne omaksuu sen. Sit itellä ei oo mitään mihin tarttua kiinni, semmosta kättä pitempää."

Irrottavia tekijöitä:

- ei erityisen tavoitteellista -> ajautuminen, sattumanvaraisuus!

- tiedonjano, into opiskella, hyvä koulumenestys -> opittu keskiluokkaisille tavoille!
- lukemisharrastus/ rakkaus kirjastoja kohtaan
- keskiluokkaiset ystävät -> avaavat maailmoja ja reittejä (tärkeää on, etteivät reitit eriydy jo varhaisessa vaiheessa!)
- yksittäisten opettajien kannustavat sanat (henkinen tuki, "minusta on johonkin"-tunne)
- maksuton koulutus, laaja yliopistoverkosto (ei niin sidoksissa vanhempiin)

(merkityksellisiä osasia: yksilö/ yhteisöt/ koulutusjärjestelmä + koulutuspolitiikka)

Nykyinen suunta ongelmallinen -> kasvava eriarvoisuus

- ➔ Koulutuspolitiikan muuttunut suunta: tasa-arvo tai sosiaalinen oikeudenmukaisuus "sivuseikkoja"
- ➔ Kasvava vanhempainvalta (lasten kouluvalinnat, kaupunkien sisäinen eriytyminen) + taloudellisten resurssien lisääntyvä rooli

Lapsen kouluttautuminen

- potentiaalinen kutsumaton vieras/ sosiaalinen riski
- erottaa, rakentaa kuilua

"Mä oon ainakin sen huomannu, et jos jostain vaikka selittää, ni sit meijän äiti saattaa olla että: 'ai jaa, no kiva'. Ja se, et se on aina kyselly esimerkiks mun koulunkäynnistä [aiemmin], mut sit ku mä pääsin yliopistoon, ni ei mitään. Et se loppu täysin. Varmaan, et ei osannu enää kysyä mitään.

"Isä on sanonu, tai mä oon muualta kuullu jälkikäteen, että hän oli itkeny sitä, että hän ei tiedä miten puhua omalle lapselleen, ja se on ollu sydäntäsärkevää."

Luokan ilmentymiä, luokan pitkät jäljet:

Ulkoiset esteet (ei mahdollisuuksia, koulusysteemi)
vs. sisäiset esteet, esim.

- oman kyvykkyyden (turha) epäileminen (vs. kehumisvaje)
 - riittämättömyyden ja huonommuuden tunteet (huijarius ja häpeä)
 - varovaisuus (ei tartuta mahdollisuuksiin), yli- ja alisuorittaminen
 - ulkopuolisuus, vieraus
- > Ongelma:
luokan merkitystä ei havaita, mielletään "yksilön ongelmiksi", koska luokasta ei puhuta, sitä ei tunnisteta (keille resonoi)
- > mielen sisäiset luokkataistelut (ei tunnisteta luokan tuottamiksi)

Maailmojen erillisuus

Naiset keskusteleivat mahdollisesta tulevasta väitöstilaisuudesta:

Pinja: Ne [omat vanhemmat] erottus kyllä hehkumalla siitä [mahdollisessa omassa tulevassa väitöstilaisuudessa olevasta] porukasta.

Teija: Kyllä. Meijän isä saattas sannoo, että mitä helevettii tuo [vastaväittäjä] tätä asioo tonkii.

Pinja: Niin, voi muuten tulla oikeesti, että joutus häppeemään kommentteja.

Teija: Ne [vanhemmat] vois sanoo, että: ”No, onko tuossa nyt mitään järkeä? Tähäkö ne veromarkat tuhlautuu?” [yhteistä naurua]

Pinja: Sitten tulis sitä kellon kahtomista, että kauanko tämä vielä kestää?

Teija: Niin, pitäs joutuu [kala]verkoille.

Miksi luokasta ei puhuta, esim.

- Yksilökeskeinen aika, yksilöusko, uusliberaali eetos ("kaikki on mahdollista, kun vain tarpeeksi haluaa...")
- Tasa-arvomyytti ("Ei meillä Suomessa....")
- Ei välttämättä näy ulospäin – sotkeutuu ja verhoutuu näkyvämpiin eroihin, kuten sukupuoli tai etnisyys (esim. koulukeskustelu)
- Luokkakäsityksen/-ymmärryksen kapeus (käsitteen historian paino, "menneisyyden dinosaur")
- Aiheen herkkyyt:

Luokkapuheessa ei kyse yksilöiden arvottamisesta/ järjestykseen asettamisesta yksilötasolla, vaan rakenteellisen eriarvoisuuden näkyväksi tekemisestä

---> Luokkaa eletään, vaikka sen merkityksiä ei tunnisteta

Ongelma: eriarvoisuuden/sosiaalisten ongelmien yksilöllistäminen (yhteiskunnallisten rakenteiden tuottama eriarvoisuus ei katoa yksilöitä tarjoamalla)

Omia artikkeleitani aiheesta työläistaustaiset naiset, yo-koulutus ja luokan kokemukset:

2023: ”Sosiaalista nousua en oo miettiny”. Työläistaustaiset yliopisto-opettajanaiset, yliopistotyö ja eletty luokka.

Teoksessa: Kalalahti, M., Silvennoinen, H., Varjo, J. & Vilkmann, M. (toim.) Koulutus ja yhteiskuntaluokka.

Kasvatussosiologian vuosikirja IV. Tampere: Tampere University Press. Voi lukea:

<https://edition.fi/tup/catalog/view/koulutus-ja-yhteiskuntaluokka/koulutus-ja-yhteiskuntaluokka/3260-1>

2020: ”Osaanko mä nyt olla tarpeeksi yliopistollinen?” Työläistaustaiset yliopisto-opettajanaiset ja luokan kokemukset.

Sosiologia 57(1), 7–25. Voi lukea: <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124428/74588>

2017: Keinumista kahden maailman välissä. Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja muuttuva suhde kotimaailmaan.

Sosiologia 54(1), 6–22. Voi lukea: <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124280/74440>

2015: Working-class girls in a foreign land. Social class and settling into university in a cross-current between two cultures.

Gender and Education 27(4), 445–460.

2014: Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 51(1),

4–20. Voi lukea: <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124109/74269>

2013: Hivuttautuen kohti vierasta maailmaa. Työläistyttöjen tie yliopistoon. *Naistutkimus* 26(1), 19–31.

2011: Vieras omassa perheessä. Koulussa hyvin menestyneiden tyttöjen koulunkäynti työläisperheessä. *Kasvatus* 42(5), 415–426.